

ANAOKULUNA DEVAM EDEN ÇOCUKLARDA SERBEST VE HAREKETLİ OYUN DÜZENLEMELERİNİN AKRAN İLİŞKİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

*Examination of The Effect of Free and Active Play Arrangements on Peer Relationships in
Children Attending Kindergarten*

Hülya GÜLAY OGELMAN¹
Hatice ERTEN SARIKAYA³

Aysun GÜNDOĞAN²
Alev ÖNDER⁴

ÖZET

Araştırmanın amacı anaokuluna devam eden çocuklarda, serbest ve hareketli oyun düzenlemelerinin akran ilişkisine etkisini incelemektir. Bu amaçla ön test, son testli, deney ve kontrol gruplu deneysel yöntemden yararlanılmıştır. Araştırmada iki deney bir kontrol grubu yer almaktadır. Çalışma grubunu Denizli ili Tavas ilçesinde MEB'na bağlı resmi bir bağımsız anaokulundaki üç sınıfa devam eden 5 yaş grubundan 33 çocuk oluşturmuştur. İlk deney grubunda 11 çocuk (4 kız-% 36.4; 7 erkek-% 63.6), ikinci grupta 12 çocuk (3 kız-% 25; 9 erkek-% 75), yer almıştır. Kontrol grubunda da 5 yaş grubundan 10 çocuk (3 kız-% 30; 7 erkek-% 70) yer almaktadır. Veri toplama araçları olarak "Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu" ve "Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği" kullanılmıştır. Sonuçlara göre; deney ve kontrol gruplarının son test puanları karşılaştırıldığında, deney gruplarının lehine olumlu sosyal davranış düzeyleri artmış, fiziksel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azalmıştır. İlişkisel saldırganlık davranışlarında ise deney ve kontrol grubunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Anahtar kelimeler: Anaokulu Çocukları, Oyun Düzenlemeleri, Akran İlişkileri, Olumlu Sosyal Davranış, Saldırganlık, Akran Şiddetine Maruz Kalma.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the effect of free and active play arrangements on peer relationships in children attending kindergarten. For this purpose, the experimental method with pretest, posttest, experimental and control groups was used. There were two experimental groups and one control group in the study. The working group consisted of 33 children in the age group of 5 years receiving education in three classes at an official independent kindergarten affiliated with Ministry of Education in the Tavas District of Denizli. While 11 children (4 girls- 36.4%; 7 boys-63.6%) were involved in the first experimental group, 12 children (3 girls- 25%; 9 boys-75%) were involved in the second experimental group. On the other hand, the control group consisted of 10 children in the age group of 5 years (3 girls-30%; 7 boys-70%). "Preschool Social Behavior Scale- Teacher Form" and "Peer Victimization Scale" were used as the data collection tools. When the posttest scores of the experimental and control groups were compared according to the results, it was revealed that in favor of the experimental groups, prosocial behavior levels increased and physical aggression and peer victimization decreased. No significant difference was found in the experimental and control groups in terms of the relational aggressive behaviors.

Keywords: Kindergarten Children, Play Arrangements, Peer Relationships, Prosocial Behavior, Aggression, Peer Victimization.

GİRİŞ

Çocukların sosyal gelişiminde akran ilişkileri önemli bir rol oynar. Akranlar; beceri öğrenimi, kendileri, diğerleri ve dünya hakkında bilgi sahibi olma, normal etkileşimler ve sıkıntılı zamanlarında kullanabilecekleri bilişsel ve duygusal kaynaklar ve sonraki ilişkiler için modeller

¹ Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, hgulay@pau.edu.tr

² Dr., İstiklal Fitnat-Ahmet Engin İlkokulu/Denizli, aysungundogan@yahoo.com

³ Bil. Uzm., Milli Eğitim Bakanlığı, herten051@pau.edu.tr

⁴ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, aonder@marmara.edu.tr

oluşturması açısından önemlidir (Hartup, 1992). Olumlu akran ilişkileri olumlu sosyal davranışı sağlayabilirken; olumsuz akran ilişkileri de fiziksel saldırganlık ve akran reddine neden olabilmektedir (Sebanç, 2003).

Saldırganlık, çocukların sosyal gelişimindeki zorlukların önemli bir göstergesidir. Saldırganlık fiziksel ve ilişkisel saldırganlık olmak üzere ikiye ayrılır (Crick ve Grotpeter, 1995). Fiziksel saldırganlık; vurma, itme ya da fiziksel güç kullanarak tehdit etme gibi fiziksel güç kullanımına ilişkin zarar vermez. İlişkisel saldırganlık ise; cezalandırmak için kasıtlı olarak diğerlerini görmezden gelme, sosyal gruptan dışlama, söylenti yayma gibi ilişkilere yönelik diğer insanlara zarar vermez (Crick ve Grotpeter, 1995).

Fiziksel saldırgan davranışlar (vurma, tekmeleme, itme, ısırma gibi) 18. ayda gözlenmeye başlar ve 42. ayda en yüksek düzeye gelir ve sonra azalmaya başlar (Côté vd., 2007). Bu azalmanın nedeni, okul öncesi dönemde öz düzenleme becerilerinin gelişmeye başlaması ve bu becerilerin de fiziksel saldırganlığı engelleyip daha uygun sosyal alternatifler geliştirmelerini sağlamasıdır (Flanders vd., 2010). İlişkisel saldırganlık ise 3 yaşlarında başlar (Crick, Casas ve Mosher, 1997) ve dil gelişimi ile olumlu ilişkilidir. Güçlü sözel beceriler, okul öncesinde ilişkisel saldırgan stratejilerini kolaylaştırabilir (Bonica, Arnold, Fisher, Zeljo ve Yershova, 2003). Okul öncesi yıllarda daha büyük yaşlara göre daha basit ve doğrudan ilişkisel saldırganlık stratejileri kullanıldığı ileri sürülmektedir. Örnek olarak, kızgın olduklarında sırtını dönme, oyunlarına çağırılmama, önemsememe ve doğum günü partisine çağırılmama gibi (Ambrose ve Menna, 2013). Ancak okul öncesi çocukların sır söyleme ya da dedikodu yapma gibi daha gelişmiş stratejiler kullandıkları da belirtilmektedir (Ostrov, Woods, Jansen-Yeh, Casas ve Crick, 2004).

Saldırganlık, aileden (aşırı otoriter ve sevgisiz aile ortamı gibi), öğretmenden (ilgisiz ve tutarsız disiplin anlayışına sahip öğretmene sahip olma gibi), çevreden (yaşanılan çevrenin sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinin düşük olması gibi), çocuktan (psikolojik sorunlara sahip olma ve kişiliğinin saldırganlığa meyilli olması gibi) kaynaklanabilir (Taner-Derman, 2009). Şiddet içeren çizgi filmlerin izlenmesi de saldırganlığın nedenleri arasında gösterilmektedir (Yaşar ve Paksoy, 2011).

Saldırganlıkla ilgili birçok çalışma cinsiyetle olan ilişkisini incelemiştir. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğunda fiziksel saldırganlığın kızlara göre erkeklerde daha fazla, ilişkisel saldırganlığın ise erkeklere göre kızlarda daha fazla görüldüğü yönündedir (Bonica, Arnold, Fisher, Zeljo ve Yershova, 2003; Crick, Casas ve Mosher, 1997; Crick vd., 2006; Ostrov, Woods, Jansen-Yeh, Casas ve Crick, 2004). İlişkisel ve fiziksel saldırganlıkta cinsiyet farkı olmadığını ortaya koyan araştırmalar da vardır (Ambrose ve Menna, 2013; Hart, Nelson, Robinson, Olsen ve McNeilly-Choque, 1998). Bu durum değerlendirici ön yargılarından ya da okul öncesi yıllardaki cinsiyet farklılıklarındaki olası değişimlerden kaynaklanabilir (Crick vd., 2006).

Erken çocukluk dönemindeki saldırganlık, sosyal olarak uyumsuz davranışların en önemli belirleyicisidir. Erkekler için fiziksel saldırganlık, akran reddi ve olumlu sosyal davranışların eksikliği ile ilişkili iken; ilişkisel saldırganlık akranlar tarafından dışlanma ile ilgilidir. Kızlar için ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış eksikliği ve akran reddi gibi sorunlu akran ilişkileri ile ilişkili iken; fiziksel saldırganlık sosyal olmayan davranışla ilgilidir (Ostrov, Woods, Jansen-Yeh, Casas ve Crick, 2004). Ayrıca erken çocuklukta fiziksel ve ilişkisel saldırgan davranışların çocuğun gelecekteki yaşamında da olumsuz etkileri olabilmektedir. Erken çocuklukta fiziksel saldırgan çocukların ergenlikte ilaç ve alkol kullanımı, okulu yarıda bırakma ve suç işleme eğilimleri daha fazla olabilirken (Broidy vd., 2003); ilişkisel saldırgan çocuklarda depresyon, yalnızlık ve olumsuz benlik kavramı daha fazla görülebilmektedir (Crick, Casas ve Mosher, 1997). Bu nedenle erken çocuklukta saldırganlığın tanınması ve müdahale edilmesi önemlidir.

Çocukların sosyal becerilerini geliştirmesinde olumsuz bir etmen de akran şiddetine maruz kalmadır. Saldırganlık arttıkça akran şiddetine maruz kalma da artmaktadır. Kızlar erkeklere göre daha fazla ilişkisel olarak akran şiddetine maruz iken, erkekler kızlara göre daha fazla fiziksel

olarak akran şiddetine maruz kalmaktadır. Akran şiddetine maruz kalmış çocukların daha fazla sayıda sorunlu davranışlara ek olarak akranlarıyla etkileşimi başlatma ve öz kontrolü sürdürmede önemli derecede daha zayıf becerilere sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca akran şiddetine maruz kalma, akran reddi gibi sosyal-psikolojik uyum zorlukları ile de ilişkilidir (Crick, Casas ve Ku, 1999; Ostrov, Woods, Jansen-Yeh, Casas ve Crick, 2004).

Saldırganlık, akran şiddetine maruz kalma çocukların akran ilişkilerini olumsuz etkilerken; olumlu sosyal davranışlar ise çocukların akran ilişkilerini olumlu etkiler (Eisenberg, 1995). Olumlu sosyal davranışlar paylaşma, yardım etme gibi başka insanlara yardım etmeyi amaçlayan davranışlardır. Olumlu sosyal davranışlar; ebeveynler ve diğer sosyalleşme araçlarının rehberliği ve model alınması, olumlu sosyal değerlerin içselleştirilmesi ve çocukların ahlaki muhakeme yeteneğinin gelişimiyle gelişir. Çocuğun yürümeye başlamasından okul öncesi yıllara doğru artış gösterir (Eisenberg, 1995).

Okul öncesi çocukların yaşamlarında oyun ve hareket etme önemli bir yer tutar. Oyun, çocukların sosyal becerileri, ilişkileri, arkadaşlık oluşumu, arkadaşlık gelişimi ve öz düzenleme becerilerinin gelişimine yardım eder. Ayrıca çocuklar eğlence, memnuniyet gibi olumlu duygularını ifade etmenin yanı sıra saldırgan duygularını ifade etmek için de oyunu kullanırlar. Oyun aracılığıyla bu duygularını dışsallaştırırken, beceri ve kontrol duygusunu geliştirirler. Korku, saldırganlık gibi olumsuz duygularını ifade ettikten sonra olumlu duygularını ifade etmeye yönelirler (Frost, Wortham ve Reifel, 2012).

Günümüzde çoğu çocuk zamanının önemli bir bölümünü okul öncesi eğitim kurumunda geçirir. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumları hareketli oyun etkinliklerini gerçekleştirmede önemli bir rol oynar. Bununla birlikte yapılan araştırmalar okul öncesi eğitim kurumlarında hareketli oyun etkinliklerinin az yapıldığını, daha çok oturarak yapılan etkinliklerin yapıldığını göstermektedir. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumlarında sadece oyun malzemelerinin sağlanmasının yeterli olmadığı, daha yapılandırılmış oyun etkinliklerinin de gerekli olduğu belirtilmektedir (Cardon, Labarque, Smits ve De Bourdeaudhuij, 2009). Sonuç olarak, okul öncesi eğitim kurumlarında yapılandırılmış hareketli oyun etkinliklerine yer verme ihtiyacı vardır. Bu araştırmanın amacı, anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocukların serbest ve hareketli olarak düzenlenen oyun etkinliklerinin olumlu sosyal davranış, saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaçla şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Deney ve kontrol gruplarının olumlu sosyal davranışları, fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık var mıdır ?

- Deney grubu1'in yapılan oyun düzenlemelerine göre olumlu sosyal davranışları, fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ön ve son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık var mıdır ?

- Deney grubu2'nin yapılan oyun düzenlemelerine göre olumlu sosyal davranışları, fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ön ve son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık var mıdır ?

- Kontrol grubunun yapılan oyun düzenlemelerine göre olumlu sosyal davranışları, fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ön ve son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık var mıdır ?

- Deney ve kontrol gruplarının olumlu sosyal davranışları, fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma son test puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık var mıdır ?

Türkiye'de de son yıllarda okul öncesi dönem çocuklarının oyun davranışlarını inceleyen çalışmalarda artış görülmektedir. Ancak yapılan alan yazın taramasında, oyun düzenlemelerinin akran ilişkilerine olan etkisini ele alan deneysel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma ile küçük çocukların açık ve kapalı alanda düzenli olarak hareketli oyun oynamasının, açık alanda oyun oynama sürelerinin artmasının akran ilişkileri üzerindeki etkisi incelenebilecektir. Ayrıca bu

çalışmada iki deney grubu oluşturulmuştur. İki deney grubunda çocukların oyun düzenlemeleri de farklılaşmaktadır. İki deney grubu ile oyun oynama süresi ve sıklığının akran ilişkileri üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. İki deney grubuyla çocukların oyunları ile ilgili yapılan düzenlemelerin farklı noktalarda ele alınması paralelinde bu çalışma ile Türkiye’deki okul öncesi dönemdeki oyun çalışmalarına farklı açılardan rehberlik edebileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocukların oyun oynama sürelerinin olumlu sosyal davranış, saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla ön test, son testli, deney ve kontrol gruplu deneysel yöntemden yararlanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada iki deney, bir kontrol grubu yer almaktadır. Çalışma gruplarının tamamı Denizli ili Tavas ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi bir bağımsız anaokulundaki üç sınıfa devam eden 5 yaş grubundan, normal gelişim özellikleri gösteren çocuklar oluşturulmuştur. İlk deney grubunda 11 çocuk (4 kız-% 36.4; 7 erkek-% 63.6) yer alırken, ikinci grupta 12 çocuk (3 kız-% 25; 9 erkek-% 75), yer almıştır. Kontrol grubunda da 5 yaş grubundan 10 çocuk (3 kız-% 30; 7 erkek-% 70) yer almaktadır. Sıkı deneysel kontrol altındaki basit bir deneysel araştırmada 10 kişilik bir örneklem grubu bile başarılı bir araştırma için yeterli olabilir (Büyüköztürk, 2012). Çocukların deney ve kontrol gruplarına rastgele atanması; üç sınıftaki tüm çocuklara ön testlerin uygulanması ve çıkan sonuçlarda tüm çocukların olumlu sosyal davranış, fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığını belirlenmesi üzerine kura çekilerek belirlenmiştir. Deney grubu öğretmenleri 6 yıl mesleki deneyime sahip iken, kontrol grubu öğretmeni 4 yıl mesleki deneyime sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu: Crick, Casas ve Mosher (1997) tarafından geliştirilen Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği, okul öncesi dönem çocuklarının, ilişkisel, fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygularını ölçmeyi amaçlamaktadır. On dokuz maddeli ve beşli likert türündeki bu ölçekte 4 alt ölçek yer almaktadır: İlişkisel saldırganlık, fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular. Ölçek 2008’de Karakuş tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır (Karakuş, 2008). Bu araştırmada, ölçeğin ilişkisel, fiziksel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış alt ölçekleri kullanılmıştır. Türkçe’ye uyarlama çalışmasında olumlu sosyal davranış alt ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısı .88; fiziksel saldırganlık alt ölçeğinin .89; ilişkisel saldırganlık alt ölçeğinin .83 olarak belirlenmiştir (Karakuş, 2008). Bu çalışma kapsamında da Cronbach Alpha katsayıları şu şekilde bulunmuştur: Olumlu sosyal davranış alt ölçeği .83; fiziksel saldırganlık .91; ilişkisel saldırganlık .80.

Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği: Kochenderfer ve Ladd (1997) tarafından, 5-6 yaş çocukları için geliştirilen “Akranların Şiddetine Maruz Kalma- Kişisel Değerlendirme (Self Reports of Victimization) Ölçeği’nden yola çıkılarak, 2002’de geliştirilen öğretmen formudur (Ladd ve Kochenderfer-Ladd, 2002). Akranların Şiddetine Maruz Kalma- Kişisel Değerlendirme (Self Reports of Victimization) Ölçeği ile aynı maddelere sahip bu formda, akran saldırganlığının dört tipi (fiziksel, dolaylı, doğrudan ve genel) ile ilgili birer tane olmak üzere toplam dört madde bulunmaktadır. Her madde “Hiçbir zaman”, “Bazen” ve “Her zaman” ifadeleriyle değerlendirilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .79 ($p < .01$) bulunurken, kriter geçerliği olarak ise ölçekten elde edilen sonuçlarla, sosyal davranışlara ilişkin öğretmen değerlendirmeleri, akran reddine ilişkin akran görüşleri, yalnızlık ile ilgili kişisel görüşler arasında anlamlı düzeyde, olumlu yönde ilişki bulunmuştur (Ladd ve Kochenderfer-Ladd, 2002). Ölçeğin Türkçe versiyonunun 5-6 yaş grubu çocuklar için geçerlik güvenirliği Gülay tarafından 2008’de yapılmıştır. Türkçe uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .72 olarak belirlenmiştir (Gülay, 2008). Bu çalışma kapsamında da Cronbach Alpha katsayısının .75 olduğu ortaya konulmuştur. Güvenirlik katsayısı

.60 ve üstünde olan ölçekler oldukça güvenilir, .80 ve üstünde olan ölçekler ise yüksek düzeyde güvenilir ölçekler olarak kabul edilmektedir (Özdamar 1999).

Uygulama

Araştırmadaki deney ve kontrol gruplarının belirlenmesinde Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği formu çalışma grubu olarak belirlenen üç sınıftaki çocuklara öğretmenleri tarafından Şubat 2015’de ön test olarak uygulanmıştır. Ön test puanları açısından çocuklar arasında anlamlı düzeyde farklılık belirlenmemiştir. Bu sonuç, çocukların deneysel çalışma öncesinde benzer özelliklere sahip oldukları şeklinde yorumlanmıştır. Bu sonuca paralel olarak üç sınıftaki çocuklar arasından kura çekilerek çocuklar deney ve kontrol gruplarına rastgele olarak atanmışlardır.

Deney grubu 1 ve 2’ye Mart 2015-Mayıs 2015 tarihleri arasında toplam 12 hafta (3 ay) boyunca oyun etkinlikleri ile ilgili bazı düzenlemelerin yapıldığı bir planlama gerçekleştirilmiştir.

Deney grubu 1’deki çocuklar haftada iki gün (her gün 1,5 saat olmak üzere, haftada 3 saat) okul bahçelerinde serbest ve öğretmenleri tarafından oynatılan kurallı ve hareketli oyunlardan oynamışlardır. Bu gruptaki çocuklar sınıflarında da her gün serbest oyunlarının yanı sıra hareketli bir oyun (yaklaşık 40-45 dakika arası) oynamışlardır. Bu gruptaki çocuklara 12 hafta boyunca açık alanda 24 hareketli oyun, sınıf ortamında da 60 hareketli oyun oynatılmıştır. Deney grubu 1’de açık alanda ve sınıfta öğretmen tarafından oynatılan hareketli oyunlar şunlardır: Yağ Satarım Bal Satarım, Mısır Patlatma, Körebe, Bayrak Yarışı, Saklambaç, Çürük Yumurta, Eşini Bul Otur, Kedi Fare, Arı Sokacak Kaç, Top Taşıma Yarışı, Tilki Tilki Saatin Kaç?, Sandalye Kapmaca, Balonlarla Dans, Kuyruğunu Yakala, Kurt Baba, El Tut Kurtul.

Deney grubu 2’deki çocuklar haftada bir gün (her gün 1 saat olmak üzere, haftada 1 saat) okul bahçelerinde serbest ve öğretmenleri tarafından oynatılan kurallı ve hareketli oyunlardan oynamışlardır. Bu gruptaki çocuklar sınıflarında da her hafta iki gün, serbest oyunlarının yanı sıra hareketli bir oyun (yaklaşık 40-45 dakika arası) oynamışlardır. Deney gruplarında oyunla ilgili bu düzenlemelerin yanı sıra programda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır, öğretmenin MEB 2013 Okul Öncesi Eğitimi Programı kapsamında belirlediği etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu gruptaki çocuklara 12 hafta boyunca açık alanda 12 hareketli oyun, sınıf ortamında da 24 hareketli oyun oynatılmıştır. Deney grubu 2’de açık alanda ve sınıfta öğretmen tarafından oynatılan hareketli oyunlar şu şekildedir: Yağ Satarım Bal Satarım, Mısır Patlatma, Körebe, Bayrak Yarışı, Saklambaç, Arı Sokacak Kaç, Top Taşıma Yarışı, Tilki Tilki Saatin Kaç?, Sandalye Kapmaca, Balonlarla Dans, Kuyruğunu Yakala, Kurt Baba, El Tut Kurtul. Deney gruplarının oyun oynama süreleri, oyunların belirlenmesi ile ilgili olarak iki okul öncesi eğitimi öğretmeni, okul öncesi dönemde oyun konusunda çalışmalar gerçekleştiren iki akademisyenden uzman görüşü alınmıştır.

Kontrol grubunda ise oyunla ilgili özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu gruptaki öğretmenin MEB 2013 Okul Öncesi Eğitimi Programı kapsamında belirlediği etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Belirlenen 12 haftanın sonunda öğretmenin yarım günlük eğitim akışları incelenmiş ve hangi sıklıkta açık alanda oyun oynatıldığı, sınıfta oynatılan hareketli oyunların sıklığı, isimleri ve süreleri belirlenmiştir. İnceleme sonucunda kontrol grubunun 12 hafta boyunca iki haftada bir (6 hafta, 6 kez) açık alanda oyun oynamıştır. Ancak bu açık alan oyunları tamamen serbest olup, öğretmenin organize ettiği oyunlar değildir. Çocuklar istedikleri gibi öğretmen tarafından herhangi bir rehberliğin, yönlendirmenin olmadığı serbest oyunlar oynamışlardır. Sınıfta da 12 hafta boyunca 6 kez (6 oyun) hareketli oyun oynandığı belirlenmiştir. Bu oyunlar, Mısır Patlatma, Kedi Fare, Yağ Satarım, Çömleğinde Ne Var ?, Çürük Yumurta ve Eşini Bul Otur olmuştur. Üç aylık uygulamanın ardından deney ve kontrol gruplarındaki çocuklara Haziran 2015’de son testler uygulanmıştır.

Veri Analizi

Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test değerlendirmeleri sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Elde edilen Kolmogorov-Smirnov Testi analizi sonunda araştırmanın bağımlı değişkenleri olan çocukların olumlu sosyal davranış toplam puanları (K-S(Z)=.458), fiziksel saldırganlık (K-S (Z)=815), ilişkisel saldırganlık (K-S (Z)=.922) ve akran ilişkilerine maruz kalma (K-S (Z)=154) puanlarına ilişkin ön test ölçümleri ile sosyal davranış toplam puanları (K-S(Z)=.520), fiziksel saldırganlık (K-S (Z)=800), ilişkisel saldırganlık (K-S (Z)=.750) ve akran ilişkilerine maruz kalma (K-S (Z)=247) puanlarına ilişkin son test ölçümlerinin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle grupların ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki farklılık İlişkili Örneklemeler için T Testi analizi ile belirlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puan ortalamalarının birlikte incelenmesi amacıyla da Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), gruplar arasındaki farklılığın ortaya konulması amacıyla da Post Hoc tekniklerinden LSD uygulanmıştır. Araştırmada yapılan tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Deney ve kontrol gruplarının akran ilişkileri değişkenlerine yönelik ön test puan ortalamalarına yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

		N	\bar{X}	ss	F	p
Olumlu sosyal davranış ön test	Deney Grubu1	11	11.00	5.23	.198	.821
	Deney Grubu2	12	10.91	4.88		
	Kontrol	10	12.20	5.59		
Fiziksel saldırganlık ön test	Deney Grubu1	11	17.00	8.83	.234	.792
	Deney Grubu2	12	14.75	9.22		
	Kontrol	10	14.70	8.87		
İlişkisel saldırganlık ön test	Deney Grubu1	11	21.81	8.60	2.369	.111
	Deney Grubu2	12	17.00	8.94		
	Kontrol	10	13.70	8.23		
Akran şiddetine maruz kalma ön test	Deney Grubu1	11	6.18	2.31	.192	.827
	Deney Grubu2	12	6.33	2.80		
	Kontrol	10	6.90	3.21		

Tablo 1 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarının olumlu sosyal davranış ($F=.198$, $p>.05$), fiziksel saldırganlık ($F=.234$, $p>.05$), ilişkisel saldırganlık ($F=2.369$, $p>.05$) ve akran şiddetine maruz kalma ($F=.192$, $p>.05$) ön test puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmadığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Deney grubu 1'deki çocukların akran ilişkileri değişkenlerine yönelik ön-son test puan ortalamalarına yönelik ilişkili örneklemeler için t testi sonuçları

Deney Grubu1	N	\bar{X}	ss	Sh \bar{x}	t	Sd	p
Ön test-Olumlu sosyal davranış	11	11.00	5.23	1.57	-4.850	10	.001*
Son test-Olumlu sosyal davranış	11	16.63	2.46	.74			
Ön test-Fiziksel saldırganlık	11	17.00	8.83	2.66	4.416	10	.001*
Son test-Fiziksel Saldırganlık	11	7.63	3.04	.91			
Ön test-İlişkisel saldırganlık	11	21.81	8.60	2.59	5.560	10	.000*
Son test-İlişkisel saldırganlık	11	10.54	3.61	1.09			
Ön test-Akran şiddetine maruz kalma	11	6.18	2.31	.69	3.297	10	.008*
Son test- Akran şiddetine maruz kalma	11	4.45	.82	.24			

* $p<.05$

Tablo 2’de deney grubu 1’in Şubat 2015’te gerçekleştirilen ön test, Haziran 2015’de gerçekleştirilen son test olumlu sosyal davranış ($t = -4.850$, $p < .05$), fiziksel saldırganlık ($t = 4.416$, $p < .05$), ilişkisel saldırganlık ($t = 5.560$, $p < .05$), ve akran şiddetine maruz kalma ($t = 3.297$, $p < .05$), puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan son test lehine anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Tablo 3. Deney grubu 2’deki çocukların akran ilişkileri değişkenlerine yönelik ön-son test puan ortalamalarına yönelik ilişkili örneklem için t testi sonuçları

Deney Grubu2	N	\bar{X}	ss	Sh \bar{x}	t	Sd	p
Ön test-Olumlu sosyal davranış	12	10.91	4.88	1.41	-2.783	11	.018*
Son test-Olumlu sosyal davranış	12	13.16	3.71	1.07			
Ön test-Fiziksel saldırganlık	12	14.75	9.22	2.66	1.497	11	.162
Son test-Fiziksel Saldırganlık	12	12.16	6.69	1.93			
Ön test-İlişkisel saldırganlık	12	17.00	8.94	2.58	3.028	11	.011*
Son test-İlişkisel saldırganlık	12	13.08	5.45	1.57			
Ön test-Akran şiddetine maruz kalma	12	6.33	2.80	.81	3.223	11	.008*
Son test- Akran şiddetine maruz kalma	12	5.25	2.17	.62			

* $p < .05$

Tablo 3 incelendiğinde, deney grubu 2’nin Şubat 2015’te gerçekleştirilen ön test, Haziran 2015’de gerçekleştirilen son test olumlu sosyal davranış ($t = -2.783$, $p < .05$), ilişkisel saldırganlık ($t = 3.028$, $p < .05$), ve akran şiddetine maruz kalma ($t = 3.223$, $p < .05$), puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan son test lehine anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Fiziksel saldırganlık puan ortalaması ile ilgili ise ön ve son test ölçümlerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir ($t = 1.497$, $p > .05$).

Tablo 4. Kontrol grubundaki çocukların akran ilişkileri değişkenlerine yönelik ön-son test puan ortalamalarına yönelik ilişkili örneklem için t testi sonuçları

Kontrol Grubu	N	\bar{X}	ss	Sh \bar{x}	t	Sd	p
Ön test-Olumlu sosyal davranış	10	12.20	5.59	1.76	-1.464	9	.177
Son test-Olumlu sosyal davranış	10	12.70	5.75	1.81			
Ön test-Fiziksel saldırganlık	10	14.70	8.87	2.80	-.218	9	.832
Son test-Fiziksel Saldırganlık	10	14.80	8.53	2.69			
Ön test-İlişkisel saldırganlık	10	13.70	8.23	2.60	.000	9	1.000
Son test-İlişkisel saldırganlık	10	13.70	8.21	2.59			
Ön test-Akran şiddetine maruz kalma	10	6.90	3.21	1.02	1.000	9	.343
Son test- Akran şiddetine maruz kalma	10	6.70	3.19	1.01			

Tablo 4’de görüldüğü üzere kontrol grubunun Şubat 2015’te gerçekleştirilen ön test, Haziran 2015’de gerçekleştirilen son test olumlu sosyal davranış ($t = -1.464$, $p > .05$), fiziksel saldırganlık ($t = -.218$, $p > .05$), ilişkisel saldırganlık ($t = .000$, $p > .05$), ve akran şiddetine maruz kalma ($t = 1.000$, $p > .05$), puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Tablo 5. Deney ve kontrol gruplarının akran ilişkileri değişkenlerine yönelik son test puan ortalamalarına yönelik tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

		N	\bar{X}	ss	F	p	Fark
Olumlu sosyal davranış son test	Deney Grubu1	11	16.63	2.46	2.985	.049*	1-3;2-3
	Deney Grubu2	12	13.16	13.16			
	Kontrol	10	12.70	5.75			
Fiziksel saldırganlık son test	Deney Grubu1	11	7.63	3.04	3.362	.048*	1-3;2-3
	Deney Grubu2	12	12.16	6.69			
	Kontrol	10	14.80	8.53			
İlişkisel saldırganlık son test	Deney Grubu1	11	10.54	3.61	.849	.438	
	Deney Grubu2	12	13.08	5.45			
	Kontrol	10	13.70	8.21			
Akran şiddetine maruz kalma son test	Deney Grubu1	11	4.45	.82	.2800	.049*	1-3;2-3
	Deney Grubu2	12	5.25	2.17			
	Kontrol	10	6.70	3.19			

*p<.05

Tablo 5 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarının olumlu sosyal davranış ($F=2.985$, $p<.05$), fiziksel saldırganlık ($F=3.362$, $p<.05$) ve akran şiddetine maruz kalma ($F=2.800$, $p<.05$) ön test puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunduğu belirlenmiştir. Post Hoc LSD analizi sonucunda, olumlu sosyal davranış değişkeninde deney grubu 1 ($\bar{x}=16.63$) ile kontrol grubu ($\bar{x}=12.70$) ve deney grubu2 ($\bar{x}=13.16$) ile kontrol grubu ($\bar{x}=12.70$) arasında farklılığın olduğu görülmektedir. Deney gruplarındaki çocukların olumlu sosyal davranış düzeylerinin kontrol grubundaki çocuklara göre daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Fiziksel saldırganlık değişkeninde de deney grubu 1 ($\bar{x}=7.63$) ile kontrol grubu ($\bar{x}=14.80$) ve deney grubu2 ($\bar{x}=12.16$) ile kontrol grubu ($\bar{x}=14.80$) arasında farklılığın olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki çocukların fiziksel saldırganlık düzeylerinin deney gruplarındaki çocuklara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Akran şiddetine maruz kalma değişkeninde de deney grubu 1 ($\bar{x}=4.45$) ile kontrol grubu ($\bar{x}=6.70$) ve deney grubu2 ($\bar{x}=5.25$) ile kontrol grubu ($\bar{x}=6.70$) arasında farklılığın olduğu görülmektedir. Kontrol grubundaki çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin deney gruplarındaki çocuklara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İlişkisel saldırganlık puan ortalamaları arasında ise anlamlı farklılık belirlenmemiştir ($F=.849$, $p>.05$).

TARTIŞMA

Anaokuluna devam eden çocuklara daha fazla sayıda hareketli ve düzenli olarak oynatılan oyunların çocukların akran ilişkileri üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre; haftada iki gün bahçede ve her gün de sınıfta hareketli ve serbest oyunlar oynatılan deney grubu 1'deki çocukların ön ve son test sonuçlarına göre olumlu sosyal davranış düzeyleri artmış, fiziksel ve ilişkisel saldırgan davranış ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azalmıştır. Bu durum düzenli olarak her gün oynatılan hareketli oyunların çocukların akran ilişkileri üzerinde olumlu etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Oyunda saldırganlığını ifade eden çocuk daha az fiziksel saldırganlık gösterir ve daha fazla olumlu sosyal davranış görülür (Fehr ve Russ, 2013). İlişkisel saldırganlık davranışında bakış açısını alma becerisinin önemli rolü vardır. İlişkisel saldırgan davranışın bir başkasına zarar verdiğini anlamak için çocukların öncelikle bakış açısını alma becerisine ihtiyacı vardır. Oyun sırasında akranları tarafından kabul görme ve diğer çocuklara olumlu sosyal davranış göstermenin okul öncesi çocukların bakış açısını alma becerilerine sahip olmalarında etkisi olduğu belirtilmektedir (Özdemir ve Tepeli, 2015). Durualp ve Aral (2010), altı yaşındaki anasınıflı çocuklarının sosyal becerilerinin gelişimi için oyun temelli sosyal beceri eğitim programı uygulamış ve bu uygulamanın sonunda eğitim alan çocukların daha az uyumsuz oldukları, daha atılgan ve daha yüksek düzeyde sosyal becerilere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Yine O'Connor ve Stagnitti (2011), 5-8 yaşlarında özel eğitim gereksinimi olan oyun programına katılan ve katılmayan çocukları karşılaştırdığı çalışmalarında, oyun programına katılan çocukların oyun oynama eksikliklerinde önemli bir azalma görülürken, aynı zamanda daha fazla sosyal ilişkileri olmuş ve daha az bozucu davranış göstermişlerdir. Çankaya & Ergin (2015) dördüncü sınıf öğrencilerinin oynadıkları oyunlar ile empati ve saldırganlık düzeylerini inceledikleri çalışmalarında açık havada oynanan oyunlar ile saldırganlık arasında olumsuz yönde, empati ile olumlu yönde ilişki bulunmuştur. Bay-Hinitz, Peterson ve Quilitch (1994), 4-5 yaş çocuklarıyla oynadıkları işbirlikçi oyunlar esnasında saldırganlığın azalıp işbirlikçi davranışların arttığı, rekabete dayalı oyunlarda ise saldırganlığın arttığını belirtmektedirler. Gülay-Ogelman ve Erten-Sarikaya (2014) sosyal oyun düzeyi arttıkça olumlu sosyal davranış düzeyinin arttığını, sosyal olmayan davranış düzeyinin azaldığını ortaya koymuşlardır. Bu bulgular araştırmanın sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Sosyal, işbirlikçi hareketli oyunlar okul öncesi çocukların akran ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Haftada bir gün bahçede ve haftada iki gün sınıfta serbest ve hareketli oyunların oynatıldığı deney grubu 2'nin ön ve son test sonuçlarına göre, olumlu sosyal davranış düzeyleri artmış, ilişkisel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinde azalma görülmüştür. Bu durum hareketli oyun etkinliklerinin olumlu etkisinden dolayıdır. Ancak deney grubu 2'nin fiziksel saldırganlık düzeylerinde oyun etkinlikleri öncesi ve sonrası anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu durum deney grubu 1 ve deney grubu 2'nin oyun oynama sürelerinden kaynaklanıyor olabilir. Deney grubu 1'deki çocuklar her gün hareketli oyun oynamışlardır. Okul öncesi dönemdeki çocuklar için bir günde en az 60 dakika hareketli oyun etkinliği oynaması önerilmektedir (Strong vd., 2005). Ayrıca deney grubu 1 haftada iki gün bahçede oyun oynamıştır. Açık hava oyunları çocuğun fazla enerjisini boşaltmasını sağlar. Açık hava oyunları çocukların diğer çocuklarla ilişkisini destekler, arkadaşlıklar gelişir. Bu nedenle açık havada oynanan hareketli oyunlar fiziksel saldırganlık davranışını azaltabilir. Gülay-Ogelman (2015), okul öncesi öğretmenlerinin oyun uygulamalarını gözlemlediği çalışmasında, öğretmenlerin çocuklara sınıfta yeni ve bilinen oyunları oynattıklarını, ancak oyun zamanını açık havada hiç yapmadıklarını belirtmektedir. İnan, Karagözoğlu ve Şimşek (2014) yedi yaşındaki çocuklarda hareketli oyunların saldırganlık davranışı üzerine etkisini incelediği çalışmalarında, eğitsel oyun öncesi ve sonrasında önüne geçme, engelleme dışında itme, çekme, vurma, ısırma gibi fiziksel saldırgan davranışlarda anlamlı farklılık çıkmamıştır. Bu bulgu araştırmanın sonuçları ile tutarlıdır. Fiziksel saldırgan davranışların azaltılmasında çocuğun her gün düzenli olarak oynayarak biriken enerjisini boşaltması oldukça önemlidir.

Deney ve kontrol gruplarının son test puanları karşılaştırıldığında, deney gruplarının lehine olumlu sosyal davranış düzeyleri artmış, fiziksel saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azalmıştır. İlişkisel saldırganlık davranışlarında ise deney ve kontrol grubunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön ve son test sonuçları incelendiğinde, deney grubu 1 ve 2'nin ilişkisel saldırganlık ön test puanlarının kontrol grubundan daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca kontrol grubunun ilişkisel saldırganlık ön ve son test puanlarında hiçbir değişiklik olmamıştır. Bu durumun kontrol grubu öğretmenin değerlendirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bazı öğretmenler ilişkisel saldırganlığı saldırgan davranış olarak görmez, saldırganlığı fiziksel davranışlarla eşleştirir (Uysal ve Dinçer, 2013). Ayrıca kontrol grubu öğretmeni deney grubu öğretmenlerine göre daha az mesleki deneyime sahiptir. Uysal ve Dinçer (2013) daha az deneyimli öğretmenlerin daha deneyimli öğretmenlere göre daha az davranış saldırgan olarak tanımladıklarını belirtmektedir.

Bu araştırma doğrultusunda şu öneriler sunulabilir: Okul öncesi eğitim kurumlarında düzenli olarak hareketli oyunlar oynatılmalıdır. Oyunlar çoğunlukla açık havada, havanın uygun olmadığı zamanlarda da sınıf içinde oynatılmalıdır. Yapılandırılmış oyunların yanısıra serbest oyunların da oynatılması çocuğun akran ilişkilerinin gelişimi açısından yararlı olacaktır. Bu araştırma sadece öğretmen değerlendirmeleriyle sınırlıdır. Bundan sonraki araştırmalarda akran, anne-baba değerlendirmeleri ve gözlem yöntemlerinden de yararlanılabilir. Değerlendirme yöntemleri

karşılaştırılabilir, değerlendiriciler arası farklılıklar incelenebilir. Bu araştırma sadece beş yaş grubu çocuklarıyla ve akran ilişkileri üzerine yapılmıştır. Daha küçük yaşlardaki çocuklarla ve oyunun çocuğun farklı gelişim alanlarına yönelik etkisi de incelenebilir. Araştırmada izleme testi yapılamamıştır. Elde edilen sonuçların kalıcılığını test etmek için tüm gruplara son test uygulamasından 2 hafta sonra ölçekler bir kez daha uygulanıp son testlerle aralarında fark olup olmadığı belirlenebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada az sayıdaki gruplarla çalışılmıştır. Sonraki çalışmalara daha kalabalık çalışma grupları dahil edilmelidir. Anaokulu çocuklarının saldırganlık, akran şiddetine maruz kalma gibi akran ilişkileri değişkenlerini ortaya koyan daha güncel ölçme araçları geliştirilmelidir. Akran ilişkileri ile ilgili araştırmalar çeşitlendirilmelidir. Bu araştırmada bilinen hareketli oyunlar kullanılmış, özel bir oyun programı oluşturulmamıştır. Saldırganlık, akran şiddetine maruz kalma gibi konularda özel oyun programları geliştirilip bu programların etkisi incelenebilir. Ayrıca boylamsal çalışmalarla oyun programlarının uzun süreli etkisi izlenebilir. Oyunun sosyal gelişim haricinde diğer gelişim alanlarına etkilerini ele alan çalışmalar arttırılmalıdır. Araştırma bulgularına göre de sınıf dışında açık hava etkinlikleri ve sınıf içinde yapılandırılmış oyun etkinliklerinin oynatılması okul öncesi çocukların akran ilişkileri üzerinde olumlu etki oluşturabilmektedir. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumlarında açık ve kapalı alanda düzenli olarak oyun oynatılmalıdır. Öğretmenlerin okul öncesi dönemde oyun etkinliklerinde rehber ve oyun arkadaşı olarak önemli rolleri ve etkileri bulunmaktadır (Edwards ve Cutter-Mackenzie, 2011). Bu nedenle çocukların serbest oyunlarına öğretmenler rehber ve oyun arkadaşı olarak eşlik etmelidirler. Günlük eğitim akışlarında hareketli oyunlar başta olmak üzere farklı oyun türlerine düzenli olarak yer verilmelidir. Öğretmenler çocuklara düzenli olarak yeni oyunlar öğretmelidirler (Jordan, 2009). Böylece çocukların oyun dağarcıkları genişletilebilecektir.

KAYNAKÇA

Ambrose, H. N., & Menna, R. (2013). Physical and relational aggression in young children: the role of mother-child interactional synchrony. *Early Child Development and Care*, 183(2), 207-222.

Bay-Hinitz, A. K., Peterson, R. F., & Quilitch, H. R. (1994). Cooperative games: A way to modify aggressive and cooperative behaviors in young children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 27(3), 435-446.

Bonica, C., Arnold, D. H., Fisher, P. H., Zeljo, A., & Yershova, K. (2003). Relational aggression, relational victimization, and language development in preschoolers. *Social Development*, 12(4), 551-562.

Broidy, L., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, R., & Dodge, K. A. (2003). Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six site, cross-national study. *Developmental Psychology*, 39, 222-245.

Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklem Yöntemleri. <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf> adresinden alınmıştır.

Cardon, G., Labarque, V., Smits, D., & De Bourdeaudhuij, I. (2009). Promoting physical activity at the pre-school playground: The effects of providing markings and play equipment. *Preventive Medicine*, 48, 335-340.

Crick, N. R., Casas, J. F., & Mosher, M. (1997). Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology*, 33(4), 579-588.

Crick, N. R., Casas, J. F., & Ku, H. (1999). Relational and physical forms of peer victimization in preschool. *Psychology Faculty Publications*. Paper 87. <http://digitalcommons.unomaha.edu/psychfacpub/87> adresinden alınmıştır.

Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.

Crick, N. R., Ostrov, J. M., Burr, J. E., Cullerton-Sen, C., Jansen-Yeh, E., & Ralston, P. (2006). A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool. *Applied Developmental Psychology*, 27, 254-268.

- Côté, S. M., Boivin, M., Nagin, D. S., Japel, C., Xu, Q., Zoccolillo, M., ... Tremblay, R. E. (2007). The role of maternal education and nonmaternal care services in the prevention of children's physical aggression problems. *Archives of General Psychiatry*, 64(11), 1305-1312.
- Çankaya, G., & Ergin, H. (2015). Çocukların oynadıkları oyunlara göre empati ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 283-297.
- Durualp, E., & Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 160-172.
- Edwards, S. & Cutter-Mackenzie, A. (2011). Environmentalising early childhood education curriculum through pedagogies of play. *Australasian Journal of Early Childhood*, 36(1), 51-59.
- Eisenberg, N. (1995). Prosocial development: A multifaceted model. In W.M. Kurtines & J.L. Gewirtz (Eds.), *Moral development: An introduction* (pp. 401-429). Boston: Allyn & Bacon.
- Fehr, K. K., & Russ, S. W. (2013). Aggression in pretend play and aggressive behavior in the classroom. *Early Education and Development*, 24(3), 332-345.
- Flanders, J. L., Simard, M., Paquette, D., Parent, S., Vitaro, F., Pihl, R. O., & Seguin, J. R. (2010). Rough-and-tumble play and the development of physical aggression and emotion regulation: A five-year follow-up study. *Journal of Family Violence*, 25(4), 357-367.
- Frost, J. L., Wortham, S. C., & Reifel, S. (2012). *Play and Child Development* (4th ed.). USA: Pearson Education.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay-Ogelman, H. (2015). Okul öncesi eğitim sınıflarında oyun: Denizli ili örneği. *Uluslararası Oyun ve Oyuncak Kongresi*. Atatürk Üniversitesi, Erzurum (7-8 Mayıs 2015). Proceedings Book, 735-746.
- Gülay-Ogelman, H., & Erten-Sarikaya, H. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının oyun davranışlarının akran ilişkileri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 301-321.
- Hart, C. H., Nelson, D. A., Robinson, C. C., Olsen, S. F., & McNeilly-Choque, M. K. (1998). Overt and relational aggression in Russian nursery-school-age children: Parenting style and marital linkages. *Developmental Psychology*, 34, 687-697.
- Hartup, W. W. (1992). Friendships and their developmental significance. In H. McGarle (Ed.), *Childhood Social Development: Contemporary Perspectives* (pp. 175-205). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- İnan, M., Karagözoğlu, C. & Şimşek, Ö. (2014). 7 yaş çocuklarında hareketli oyunların saldırganlık davranışları üzerine etkileri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(1), 47-58.
- Jordan, B. (2009). Scaffolding learning and co-constructing understandings. (Eds. A. Anning, J. Cullen and M. Fleer). *Early childhood education. Society and culture* (2nd edition) (pp. 39-53). Los Angeles, CA: SAGE Publications.
- Karakuş, A. (2008). *Okul öncesi sosyal davranış ölçeği öğretmen formunun güvenirlik ve geçerlik çalışması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ladd, G. W., & Kochenderfer-Ladd, B. (2002). Identifying victims of peer aggression from early to middle childhood: Analysis of cross-informant data for concordance, estimation of relational adjustment, prevalence of victimization, and characteristics of identified victims. *Psychological Assessment*, 14(1), 74-96.
- O'Connor, C., & Stagnitti, K. (2011). Play, behaviour, language and social skills: The comparison of a play and a non-play intervention within a specialist school setting. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 1205-1211.
- Ostrov, J. M., Woods, K. E., Jansen-Yeh, E. A., Casas, J. F., & Crick, N. R. (2004). An observational study of delivered and received aggression, gender, and social-psychological adjustment in preschool:

Abstract "This White Crayon Doesn't Work". *Psychology Faculty Publications*, Paper 86. <http://digitalcommons.unomaha.edu/psychfacpub/86> adresinden alınmıştır.

Özdamar, K. (1999). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. (2. baskı). Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Özdemir, S., & Tepeli, K. (2015). Okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 229-245.

Sebanc, A. M. (2003). The friendship features of preschool children: Links with prosocial behavior and aggression. *Social Development*, 12(2), 249-268.

Strong, W.B., Malina, R.M., Blimkie, C.J.R., Daniels, S. R., Dishman, R. K., Gutin, B., ... Trudeau, F. (2005). Evidence based physical activity for school-age youth. *The Journal of Pediatrics*, 146(6), 732-737.

Taner-Derman, M. (2009). Okul öncesi eğitim alan beş-altı yaş grubu çocuklarda sınıf içinde gözlenen saldırgan davranışlar ve öğretmenlerden kaynaklanan nedenleri. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 4(3), 892-907.

Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 328-345.

Yaşar, M., & Paksoy, İ. (2011). Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 279-298.